In de buurt van het Hoekske gaat er een oude legende de ronde over ‘Den Heksennest’, een mysterieuze cirkel in het landschap die om de negen jaar voor negen dagen verschijnt om dan even mysterieus te verdwijnen als hij kwam. Het is een plaats waar onderzoekers van onze streek uit de vorige eeuw, spreken van spoken, alven (een soort elfen) en palen die in de nacht worden verzet[1]. Een plaats omgeven door oude hoven en heilige bronnen. Ze gaat als volgt.

Met halfoogst (15 augustus) als de dagen terug zichtbaar beginnen te korten en de schaduwen over de velden zich terug beginnen uitstrekken, als de zon zich in het laatste zomerse avonduur in een spectaculair kleurenkleed omhult en het landschap laat gloeien en zoemen. Het is op dat moment dat om de negen jaar de poort naar de andere mythische tussenwereld op een kier wordt gezet, het moment waar de heksen, alven, egyptenessen, witte wieven, kabouters en andere bovenaardse wezens hun negendaags feest inzetten. Op exact dat moment verschijnt er waar ooit de heilige Es of Irminsul stond een grote groene cirkel in het stenenveld op de kouter. Er wordt verteld dat in de vroegste tijden voor het ontstaan van de tijd zelf, de grote Beli of Belenos (de schitterende) hier halt hield toen hij de paden van de zon en de maan bepaalde.
Hij verplichtte Bagen en Bagijn, de twee reuzen die op de Hunnenberg (Oudegem) woonden, om in 99 minuten 9 heuvels te bouwen die omringd werden door 9 magistrale zingende stenen en dit in een grote cirkel met 1 heuvel in het midden en 8 er mooi omheen als kralen aan een snoer. De grote stenen werden aangevoerd, sommige onder hen onder luid gezongen protest, door hun duivelse zwarte reuzenpaard Bi-ardwos van het eiland Vulcanis. Daarbij trok hij zo'n pijlrechte diepe sporen dat ze heden ten dage nog steeds te zien zijn in het Lebbeekse landschap als mooie recht lopende velden, beken en wegels. Dat werk veroorzaakte zo'n geraas dat al de dieren, en niet nader vernoemde andere wezens, uit de ruime streek, zich rondom de werken verzamelden om dit unieke spektakel te aanschouwen. Ook de wereldslang die de aarde omhelst kwam een kijkje nemen zodat er voor een tijdje een enorm en machtig oog aan de hemel verscheen.
Als machtige tronen verschenen de toppen van de heuvels boven het zakkende stof en de twee reuzen lagen afgepeigerd rug tegen rug te ronken, terwijl hun enorme paard in een storm van vuur en bliksem wegreed. Het leek wel of de heuvels allemaal op hetzelfde moment met een zwaar gedaver en hemels vuur uit de aarde kwamen oprijzen.
Het was aan de middelste witte heuvel dat Belenos de twee grote lichten, de zon en de maan, verankerde en samen met zijn 7 vurige paarden elk op een heuvel even rustte voor hij verder ging met zijn hemelse werken. Als acht vurige en schitterende wachters van de zon en de maan werden zij in slaap gezongen door de magische kristallijnen stenen om pas negen dagen later wakker te schieten door de uit de hand lopende ruzie tussen de zon en de maan, die immers niet gewend waren van zo dicht bij elkaar te moeten staan.

De zon verdacht de maan ervan dat zij een deel van zijn licht zou willen stelen terwijl de maan de zon verweet altijd in de aandacht te willen staan. Daarom besliste Beli dat de maan een koud zilveren wit licht kreeg en dat zij cyclisch veranderde van vorm met het verstrijken van de tijd. Ze mocht de getijden van de aardse wateren en de wateren der voortplanting van de mensenkinderen regelen en ze werd door diezelfde kinderen gebruikt als kalender. Maar het best van al waren de afgesproken dagen dat zij voor een paar minuten in de volle aandacht mocht staan wanneer zij de zon afdekt en voor eventjes de wereld overdag het zwijgen oplegt.
Maar het was door de warmte en exacte regelmaat van de zon dat alles groeien kon. En zonder deze regelmaat was er geen vadertje tijd om het wiel van de kalender in beweging te zetten. Ze waren dus op elkaar aangewezen om de aarde en al zijn schepsels in leven te houden en de klok van het universum aan hen te openbaren.
Het is om deze reden dat de wezens die nog het oervuur in zich hadden branden, hier 9 dagen lang feestten en afsloten met een enorm kabaal dat werd ervaren als een zomerstorm.
Door de komst van de nieuwe god werd deze gebeurtenis door de mensenzonen en -dochters vergeten. Alleen de wezens van de tussenwereld bleven dit negenjaarlijks feest verderzetten, het was dat ijle feestgedruis in de verte en de daarop volgende zomerstorm dat de middeleeuwse mensen ervan overtuigde dat daar een heksenfeest aan de gang was. Wanneer zij na negen bange dagen de oogst op deze plaats verderzetten werden daar talrijke donderstenen (silex), schitterende kralen zo blauw als de lucht, gebroken pannen en potten en soms een stukje goud of brons met magische tekens en afbeeldingen gevonden. Dit alles wees wel degelijk op een wel zeer vreemd en wild feest dat een enorme 'nest' achterliet. Vandaar ook de naam 'Den Heksennest'.

Een toevallige ontmoeting

Het was dus ook op 14 augustus van dit jaar dat ik tijdens een van mijn talrijke fietstochtjes in de streek, de Wiezewegel afreed en ter hoogte van de Hesselbaan plots een grote groene cirkel opmerkte (fig.01). Het leek wel of de cirkel in negatief werd ingebrand in het landschap, enkel de cirkel zelf nog in mooi groen gras, omgeven door verdord bruin. De langdurige droogte veroorzaakte dit onnatuurlijke wonder. In het vakjargon beter bekend als 'cropmarks', verkleuring van de bodem of de gewassen na lange droogte of een lange natte periode. Soms zijn ze ook op te merken aan het verschil van groeisnelheid van de gewassen. Op deze manier zijn al talrijke oude structuren opnieuw ontdekt, soms zelfs complete steden (fig.02).
De sporen van onze cirkel worden waarschijnlijk veroorzaakt door de gracht die ooit rond een heuvellichaam van een mogelijke grafheuvel (fig.03) uit het Neolithicum of Bronstijd lag en daarbij, met de tijd, de structuur van de grond veranderde. Deze grond houdt langer het vocht vast dan de omliggende en zorgt ervoor dat op die plek de gewassen langer water tot hun beschikking hebben zodat deze langer groen blijven.

fig.01 – Den Heksennest aan de Wiezewegel

fig.02 – verschillende soorten cropmarks

fig.03 – Grafheuvels bij Normanton Down – Engeland

De cirkel werd opgemeten (fig.04) en onze drone-man, Kristof Averhals, kwam in actie en nam een aantal luchtbeelden van de structuur en zijn omgeving. De cirkel heeft een buitendiameter tussen de 14 en 16 meter, een binnendiameter van 12 tot 14 meter, de gracht heeft een diameter tussen 1,2 en 2 meter. Dit zijn afmetingen bij benadering, de correcte afmetingen kunnen we alleen vaststellen bij een complete opgraving.

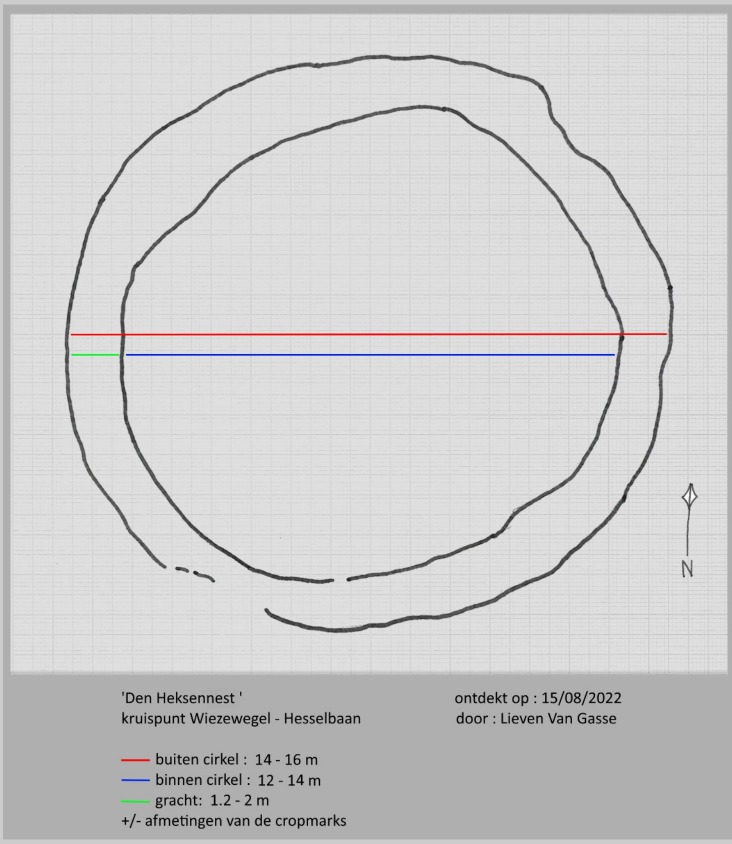

fig,04 – opmeting Den Heksennest

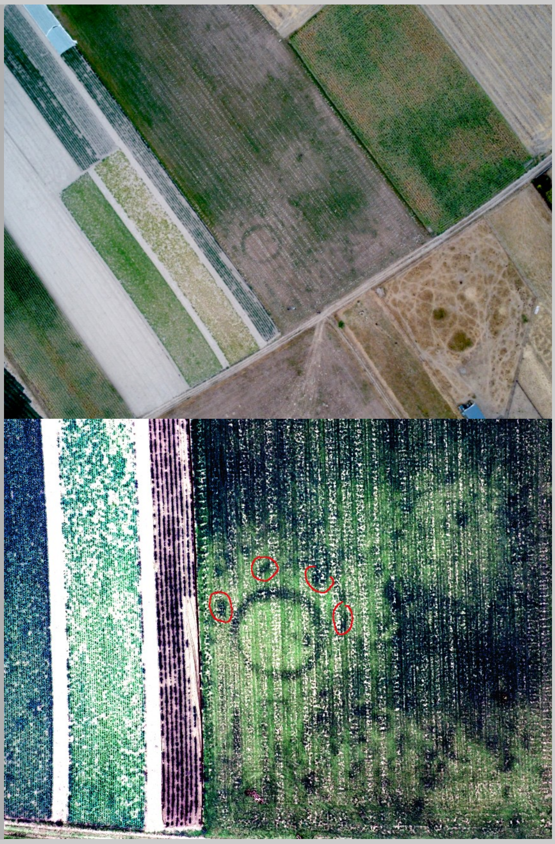

fig.05/06 – drone beelden

Het viel me op de grond al op dat er rond de structuur nog andere kleinere verkleurde vlekken op regelmatige afstand van de cirkel en van elkaar te zien waren (fig.05). Ook binnenin de cirkel lag zo'n vlek. Op de met beeldsoftware bewerkte luchtbeelden kwamen deze structuren nog beter tot uiting (fig.06). Dit zijn mogelijks kleinere afvalputten, graven of offerkuilen die rond de heuvel werden bijgezet. Het kunnen ook afdrukken zijn van waar ooit megalithische stenen stonden zoals onder andere bij Stonehenge. Een palenkrans rond het heuvellichaam wordt in Vlaanderen ook vaak aangetroffen[2]. Maar ook hier kan enkel een opgraving pas uitsluitsel geven.

De zachte waren

Een klein beetje meer uitleg over het kaartmateriaal, dit omdat we er in toekomstige verslagen veelvuldig gebruik van maken,
Al de kaarten die wij in het onderzoek van Seuboca Archeologica gebruiken werden verzameld in QGIS, een open source geografisch informatiesysteem. Met deze software kan men geografische gegevens bekijken, bewerken en analyseren.
Ze zijn via georeferentie aan elkaar verbonden en vormen als het ware een geheel waarvan je de lagen kan aan- en uitzetten en zo de verschillende kaartlagen op elkaar kan projecteren. Dit alles gebeurt in een vlakke projectie (Mercator) van het aardoppervlak en niet zoals bij Google Maps en Google Earth op een bol. Hierdoor liggen de meridianen dan ook op perfecte verticale en horizontale lijnen zoals bij vele landkaarten in de atlassen.
Elk onderzoek op satelliet, luchtbeelden, oude kaarten, archeologische plannen, hoogtekaarten en vondstlocaties, alsook de projectie van het Romeinse kadaster kan op deze wijze in één programma gebeuren. Zo krijgen we een zeer compleet beeld van onze streek en zijn archeologische sporen in een correcte projectie voor exacte opmetingen, zoals die zich in de realiteit voordoen.

De satelliet en drone luchtbeelden worden soms bewerkt met beeld- en kleurenspectrumanalyse en verhoogd contrast in beeldverwerkingssoftware, dit om mogelijke archeologische sporen duidelijker te maken. Dit proces levert de meest bizarre kleurencombinaties op, er is dus niks mis met jouw ogen of beeldscherm.
Voor macrofoto's gebruiken we digitale microscopen, eventueel ook verder bewerkt met beeldsoftware. Maar sommige dingen worden nog gewoon met de hand getekend of bewerkt en uiteindelijk zijn handen toch ook zachte waren.

Ik moet hier dan ook al de software ontwikkelaars bedanken die hun producten nog steeds gratis ter beschikking stellen, en dit meestal nog in een open source formaat. Ook bedank ik de onderzoekers, professionele, onafhankelijke en alternatieve, die hun eindwerken, onderzoeken en verslagen online publiceren in de digitale bibliotheek van Alexandrië. Zonder hen zou ons onderzoek onmogelijk zijn. Door hen kan je reizen door de hemelen zoals ooit alleen een zonnegod of maangodin dit kon.
Hou het open en gratis !

Onze mythische streek

Lebbeke

Luchtfoto's van warme zomers bekijken was dus de boodschap en ja, een tweede cirkel (fig.07) ontdekte ik op oude luchtfotografiebeelden van onze streek uit het warme jaar 1977 (na het recordjaar van 1976) ter hoogte van de hoek van de Waaitjesstraat. Deze cirkel heeft ongeveer dezelfde afmetingen als Den Heksennest. We zijn ook daar dronebeelden gaan maken maar konden geen spoor ontdekken wat verder onderzoek dus uitsluit. Hij krijgt de naam 'Wodenberg' mee naar de oude naam van de Waaitjesstraat de 'Wotenstraat'. Net zoals 'Den Heksennest' in analogie met 'Baalberg' (Beliberg), 'Alfsbergen', 'Kabboutbos', 'Oude God' en 'Bayaertbaan' die allemaal Lebbeekse toponiemen[3] zijn en verwijzen naar onze oude verhalen, legenden en mythes.
Een beetje verderop naar het Noorden aan de Waaitjesstraat bevindt er zich een derde cirkel (fig.08) met ongeveer dezelfde diameter als de 'Wodenberg'. Deze krijgt om dezelfde reden als hierboven de naam 'Freyaskring' mee.

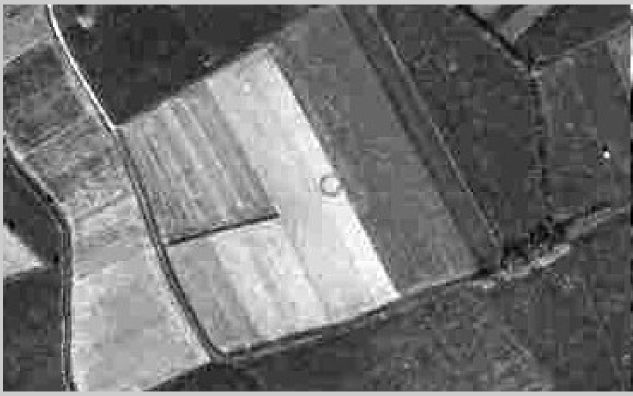

fig.07 – Wodenberg

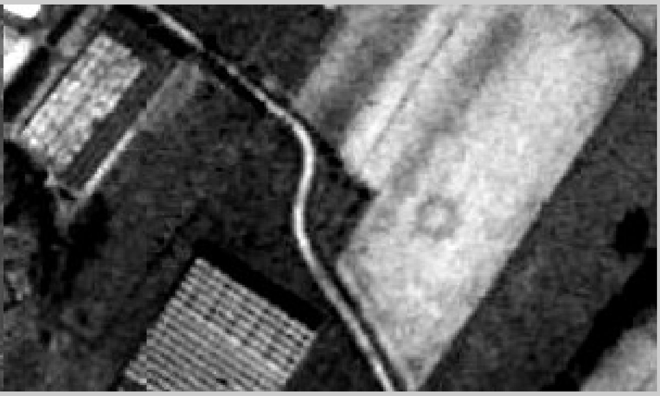

fig.08 – Freyaskring

J. De Meulemeester beschrijft in zijn boek 'Circulaire vormen in Oost – Vlaanderen' een circulaire structuur (fig.09) ter hoogte van de Grote Snijderstraat, deze werd nog niet onderzocht en wordt aanzien als een vlietberg (een vluchtheuvel bij overstroming). Door de nieuwe ontdekkingen moeten we toch eens nadenken over zijn functie. Is 'De Reuzenbult' geen betere benaming ?

fig.09 – Vlietberg

Ook het onderzoek op Hof ten Dijke[4] heb ik van nabij gevolgd, in dit onderzoek zag ik op de grondradarbeelden zeer gelijkaardige cirkelstructuren (fig.10/11). Ze bevonden zich op een diepte van 50 cm tot 1,03 m en werden doorsneden door de mogelijke afwatering grachten van een oude weg (fig.10/11). Deze weg is waarschijnlijk later aangelegd dan de cirkelstructuren. De grachten duiken op bij 43 cm en zijn op de laatste scan op 1,18 m diepte nog steeds te zien. Hierbij verstoren ze de sporen van de cirkel volledig. De kleine cirkels die verder weg van de oude baan liggen zijn bijna compleet en hebben van deze verstoring geen last gehad. De grootste cirkel heeft een diameter van 29 m, die ernaast 25 m en de twee kleine 8 m. De weg zonder grachten 6 m en de weg met grachten 15 m. Dit is opgemeten op de radarbeelden en zijn dus vrij ruw maar geven wel een goede indicatie net zoals bij de cropmarks, die eigenlijk dezelfde soort sporen laten zien maar dan in gewassen. Er liggen waarschijnlijk nog twee cirkels maar ze zijn te vaag of onzeker om mee op te nemen.

Ten tijde van de archeologische opgravingen ben ik met deze informatie en de vondst van stukken Romeinse wrijfschaal aan de archeologen gaan vragen of ze dit ook opgemerkt hadden en of dit geen grafcirkels konden zijn. Ik werd met de woorden ‘boomval !’ en het spreekwoordelijke kluitje in het riet gestuurd en zoals je al vermoedde is er rond het Hof ten Dijke veel riet te vinden, dus weg was ik. Het moeten hier in Lebbeke wel heel speciale bomen zijn om zo mooi met wortels en al in cirkels om te vallen.

Op een gezamenlijke zoektocht, kort na de opgravingen en het aanleggen van het parkje vond Kris Van Den Berge op het veld naast de wal van het hof een Romeinse munt van Severus Alexander (222-235 n.C.) en mocht ik nog een teugelring (fig.28) vinden. Was het Hof ten Dijke eigenlijk een oud kerkhof en is dit ook de reden waarom er bijna geen archeologische sporen van een groot gebouw zijn gevonden?

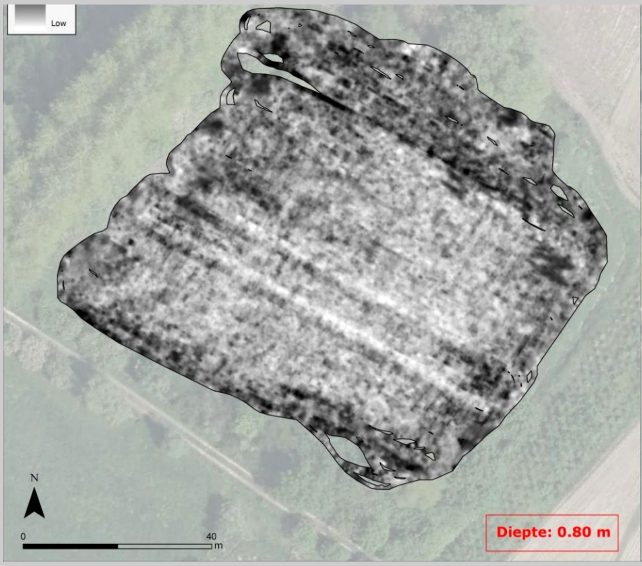

fig.10/11 – grondradarbeelden onderzoek Hof ten Dijke met aanduiding cirkels en weg

Een vage en tot nu toe maar op één foto gevonden mogelijke dubbele circulaire structuur bevindt zich naast het kruispunt van de Blijstraat en de Aalstersestraat. Zoals later zal blijken past hij in een groter geheel zodat de kans dat het effectief om een grafheuvel gaat heel groot is, daarom ondanks zijn vaagheid toch ook een vermelding. Een wiel vernoemd naar vrouw Holle, VraHulle Wiel.

fig.12 – VraHulle wiel

Ik ontdekte een paar jaar terug ook de mogelijke tumulus, de 'Mot,' aan de Vondelbeek en merkte op oude kaarten mogelijke heuvels op bij 'Het Zeebroek' , 'Goed te Cauteels' en de 'Mot' van het 'Blockshof'. Er zijn de toponiemen Bergen en Berghuisken, Baalberg en Alfsberg. We zullen in later onderzoek nog terugkomen op deze zeer belangrijke sites.

We mogen ook de vondst van een basalten strijdhamer[5] (fig.12b) uit de Late Bronstijd niet vergeten. Hij werd gevonden door Willy Guns in 1966 in de buurt van de Hof ter Varentstraat. Een zeldzame vondst voor onze streek die overeenkomsten vertoont met de hamers uit Noord-

Nederland en het noordwesten van Duitsland. Hij had waarschijnlijk een rituele functie als statussymbool of werd meegegeven als een grafgift.

fig.12b – basalten strijdhamer

In de buurt van Den Heksennest werden al eerder door ons team een groot aantal Romeinse, Keltische en steentijdvondsten gedaan. Soms van zo uitzonderlijke aard dat we al iets groter konden verwachten dan een beperkte aanwezigheid in de oudheid.
Er bevinden zich dus minstens negen circulaire structuren op Lebbeekse bodem, verspreid over een vrij grote oppervlakte. Voor onze streken is dit zeer uitzonderlijk.

Denderbelle

Op beelden van luchtfotografie tussen 1969 en 1979 trof ik aan het 'Hof ter Voorde' in Denderbelle een meervoudige circulaire structuur (fig.13/14/15) aan die ik ook kon bevestigen op de andere beelden van de jaren '70. Het is een structuur van 43 m diameter met drie wallen en vier grachten.
– Een middelpunt/eiland van 16 m
– gracht 2 – 24 m
– gracht 3 – 34 m
– gracht 4 – 43 m
Dit zijn ruwe opmetingen, exacte metingen kunnen pas gebeuren tijdens een opgraving of een radaronderzoek met hoge resolutie. Hier lijkt mij de naam 'De Drie Maters' wel van toepassing, met zijn drie wallen die een centraal eiland omgeven en de link naar de moedergodin die verder leeft in de Mariaverering.

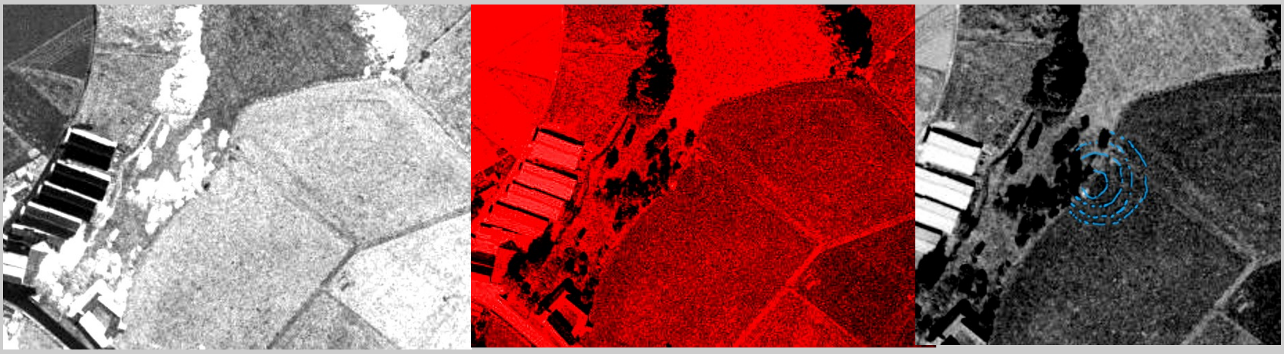

fig.13/14/15 – De Drie Maters

Een circulaire structuur met 4 grachten is vrij zeldzaam in België, 90% zijn enkele cirkels en zo'n 10 % zijn dubbele[6]. Er bevindt zich één andere gelijkaardige structuur maar dan veel groter (260 m) in Assebroek nabij Brugge, deze structuur heeft een paar uitzonderlijke connecties met Stonehenge in

Engeland en een belangrijke cirkel in Goseck nabij Leipzig. Er is waarschijnlijk ook een connectie met onze streek; ik verwijs hierbij graag naar mijn onderzoek naar de structuur van Assebroek en zijn connecties dat ik in augustus online publiceerde[7]. Heuvels zonder gracht bestaan ook maar die worden zelden gevonden met luchtfotografie. Toch vond ik er waarschijnlijk drie bij Hamme - Sint-Anna, maar hier kom ik in een later verslag omtrent de verbinding tussen ons, Pontrave (Romeinse site Waasmunster) en Assebroek op terug.

Op het veld tussen de cirkel en het Hof ten Voorde merkte ik een lichte verkleuring op met een vierkante vorm en een mogelijke grachtenstructuur (fig.16/17). We vonden in de buurt ook eerder al een Romeinse munt, een aantal Romeinse scherven en een teugelring zoals de exemplaren uit Lebbeke (fig.28).

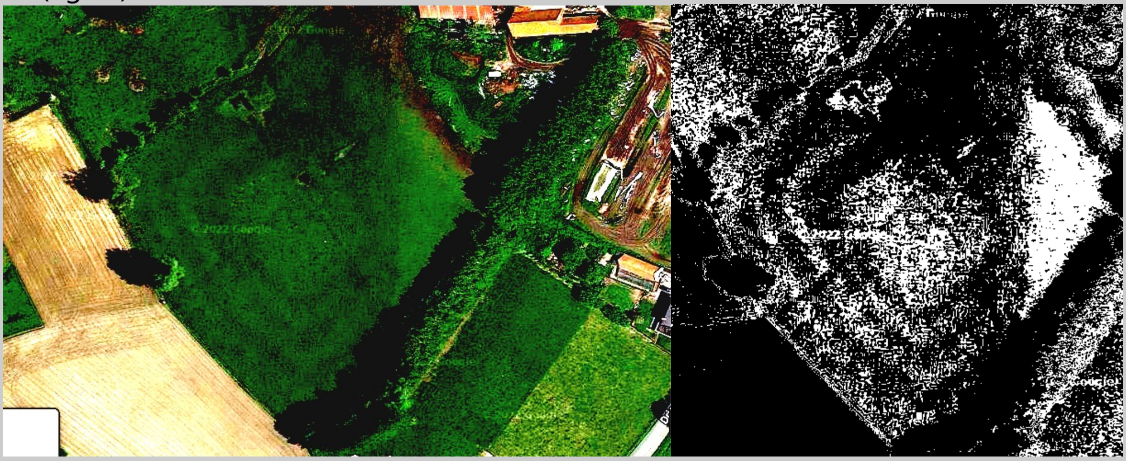

fig.16/17 – vierkante structuur aan het Hof ten Voorde

Tijdens een archeologische opgraving aan het Fonteintje[8] werden sporen van bewoning aangetroffen uit de vroege La Tène-periode en vond ik een aantal Romeinse metaalvondsten.

Tussen de Heirbaan en de Dries, ter hoogte van Hogebrug, kwam ik nog een duidelijke cirkelstructuur (fig.18/19) tegen. Hier is ter plekke zelfs nog een laag heuvellichaam te zien dat duidelijk is omgeven door een gracht. Malegijswal lijkt me een gepaste naam met zijn moerassige omgeving, de ideale afgelegen plek voor een duistere tovenaar.

fig.18/19 – Malegijswal

Sint-Gillis

Op het Hoogveld werd ook een gelijkaardige structuur ontdekt tijdens een archeologische opgraving[9] (fig.20). Hij wordt gedateerd in de Midden Bronstijd (1500 v.C.). Deze cirkel is 14 m in diameter en werd geflankeerd door een dubbele palenrij, hij werd later in de Ijzertijd ook nog eens omgeven door een vierkante structuur. De rituele plaats werd dus continu gebruikt vanaf de bronstijd tot in de Romeinse tijd.
Binnen de vierkante constructie werd een Romeins brandgraf ontdekt uit de 1ste eeuw na Christus dat drie La Tène-glaskralen (fig.21) bevatte, drie prestigieuze objecten. In Lebbeke vond ik een gelijkaardig exemplaar en haar kleine zusje (fig.22) niet ver van de grafcirkel.

fig.20 – opgravingsplan Hoogveld

fig.21 – La Tène-glaskralen Hoogveld

fig.22 – kralen van Lebbeke

Aan het Oud Klooster vond men begraafplaatsen van de Romeinse periode tot de Middeleeuwen en een waarschijnlijke Keltische viereckschanze of rituele enclosure[10]. Wij vonden daar bij veldprospecties ook o.a. een teugelring zoals de exemplaren van Lebbeke (fig.28).

Oudegem en Mespelare

Op de gedetailleerde hoogtekaart van onze streek zag ik in Oudegem aan de Varen-/Hunnenberg een circulaire structuur (fig.23) omgeven door een gracht. Er is geen verdere informatie over deze structuur te vinden.

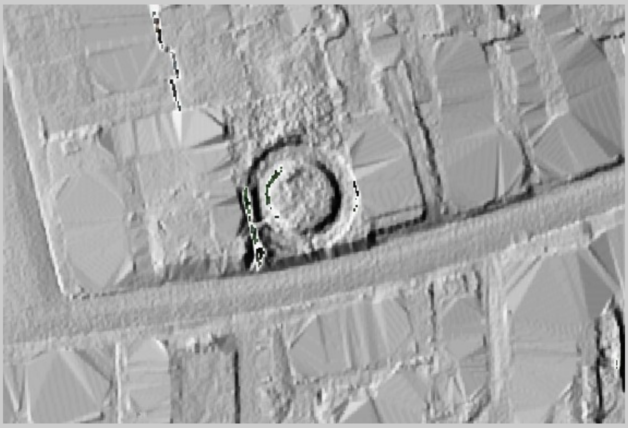

fig.23 – cirkel aan de Varen-/Hunnenberg

In Mespelare werd ook een gigantische Romeinse munt en juwelenschat ontdekt en is er sprake van grote en massieve funderingen uit de Romeinse tijd[11]. Met grote waarschijnlijkheid bevindt er zich tussen Mespelare en Appels ook een kanaal dat werd aangelegd in Romeinse tijd om zo de dikwijls problematische monding van de Dender en de Schelde te vermijden. Door Kristof Averhals werden langs het kanaal ook al een aantal mooie Romeinse metaalvondsten gedaan die de belangrijkheid van deze plaats lijken te ondersteunen.
Een aantal lokale geschiedkundigen spreken van een groot aantal heuveltjes in de twee gemeenten, maar bevestiging van dit feit is moeilijk te vinden. Het toponiem Hunnenberg en Berg lijkt wel naar deze mogelijkheid te wijzen.

Zele

Op het grondgebied Zele zijn er twee grafcirkels aangetroffen: op 'Torenhof'[12] (fig.24) een enkelvoudige cirkel van 26 m en een enkele cirkel op 'Kamershoek'[13] van 12 m (fig.25). Ook hier werden in de directe omgeving sporen uit de IJzertijd en vroege Middeleeuwen gevonden.

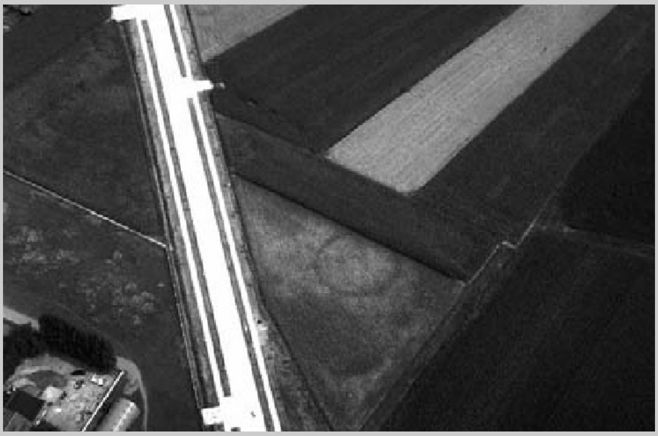

fig.24 – Torenhof

fig.25 – Kamershoek

Hofstade
De meest spectaculaire vondst van alles wat met graven te maken heeft moeten we in Hofstade bij Aalst zoeken, een urnen grafveld[14] met meer dan 400 urnen (en nog + 200-tal niet opgegraven), 8 grafcirkels en een langbed. Een cirkel van 25 m en 17 m, 2 van +/- 11 m en 4 van tussen 3,5 en 4 meter. Het langbed meet 3,3 op 26,5 meter (fig.26). De oudste sporen dateren van het late Neolithicum en reiken tot de vroege Middeleeuwen, ongeveer van 2500 v.C. tot 700 n.C. Er werden ook een aantal Romeinse brandgraven gevonden. In één van de urnengraven werd een stukje brons gevonden (fig.27) dat wel heel sterk gelijkt op de teugelringen uit Lebbeke (fig.28) van het

eerste artikel[15]. Een vroege voorvader van onze teugelringen? Dus ook hier, net als op het Hoogveld en het Oud Klooster, laten zowel structuren en vondsten een duidelijke verband met Lebbeke zien, daarbij komt nog dat ze allen een lange continuïteit laten zien.

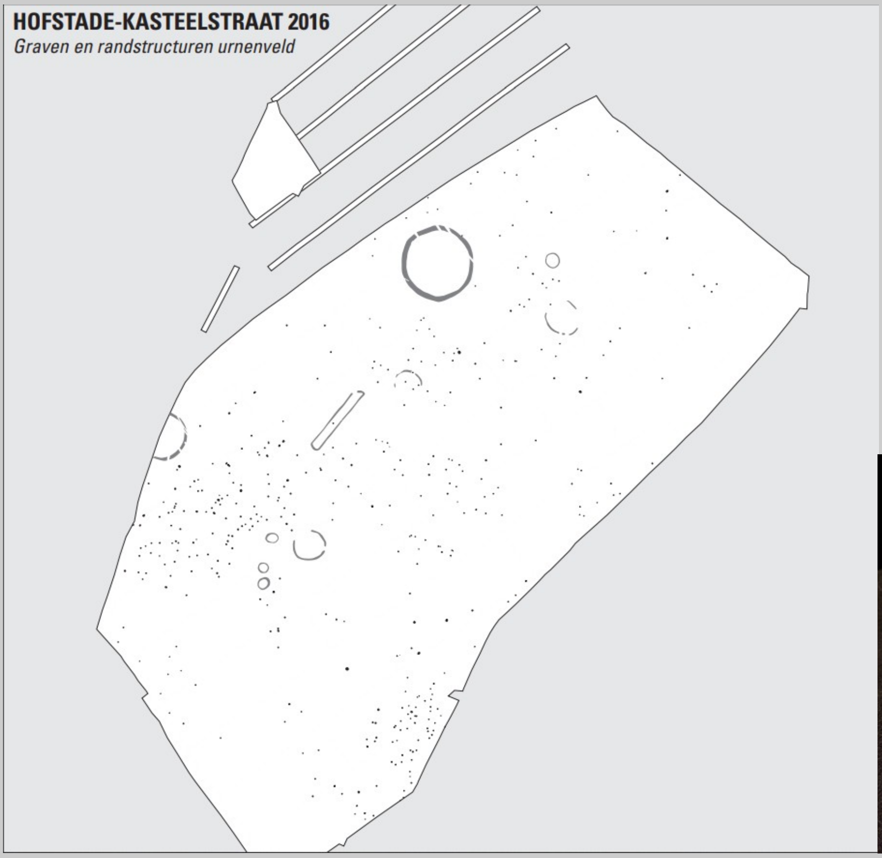

fig.26 – urnenveld Hofstade

fig.27 – vondst Hofstade

fig.28 – teugelringen Lebbeke

Het is onwaarschijnlijk dat de site van Hofstade onder het grote publiek zo slecht gekend is, het is het grootste urnenveld van België en zou in de ons omringende landen als een ware historische schat en toeristenval aanzien worden. Bij ons hier werd zelfs het onderzoek niet door Belgische onderzoekers gedaan, maar door de Universiteit van Leiden. Geen slecht woord over dit zeer uitgebreide en grondig onderzoek van onze noorderburen. Maar dit zegt veel over hoe er al een lange tijd wordt omgegaan met de historische sporen van de Vlaamse Dender- en Scheldestreek, zie ook de spectaculaire en zeer grote hoeveelheid aan baggervondsten die opzij werden geschoven in het onderzoek naar onze streken[16].

Donderstenen

In de periode met een aantal dagen onweer - begin september - terwijl ik dit verslag aan het schrijven was, deed ik een aantal veldprospecties op zoek naar de donderstenen uit de mythe. Door de uitzonderlijke droogte en daarop volgende buien zijn deze silex stenen goed zichtbaar. Op enkele dagen tijd vond ik toch wel een mooi aantal steentijd artefacten (fig.29) op de velden rondom Den Heksennest. Een aantal silex werktuigen, een aantal slijp- en maalstenen en twee (namaak)kralen. Deze vondsten worden samen met onze andere steentijdvondsten gedetermineerd en besproken in een verslag in de nabije toekomst.

fig.29 – donderstenen (silex) en slijp-/maalstenen

De kadastrale connectie

Bij verder onderzoek van de luchtbeelden die gemaakt werden door Kristof Averhals kwam ik nog een aantal mogelijk oude structuren tegen die verschenen als cropmark. De duidelijkste van deze bevindt zich in het veld naast de cirkel (fig.30/31). Deze structuur is wat waziger door het soort gewas, namelijk mais die veel verder uiteen staan dan het gras van de cirkel. Ondanks dit is hij nog vrij duidelijk afgelijnd en is er een complexe structuur waar te nemen, een vierkante structuur met een duidelijke ingang aan de rechterzijde , een functie is moeilijk af te leiden uit de ruwe vorm.

fig.30/31 – vierkante structuur nabij Den Heksennest

Toen ik samen met Luc Vermeiren en Dirk De Cock de dag na de ontdekking een bezoek bracht aan de cirkel en de vierkante structuur vermeldde Luc Vermeiren dat zowel de Wiezewegel als de Hesselbaan mooi het Romeinse kadaster volgen. We werkten dit samen beter uit met de digitale kaarttechnologie van QGIS en de luchtbeelden van Kristof Averhals.
Hieruit bleek niet alleen dat de cirkel bijna exact op de kruising van een onderverdeling (witte lijnen) van het kadaster zit maar dat hij ook op dezelfde hoogte ligt als de vierkante structuur die zelf bijna perfect past binnenin dezelfde onderverdeling (fig.32). De veldindeling rondom de vierkante structuur loopt ook gelijk aan het kadaster. We zien ongeveer hetzelfde terug bij de cirkel en de vierkante structuur in Denderbelle, hier worden de middelpunten van de structuren verbonden door een kadasterlijn en wordt de vierkante structuur ook omgeven door de kadasterindeling (fig.33). Nog een vierkante structuur, door de droogte opgemerkt, nabij de Aalstersestraat past ook perfect in het kadaster (fig.34).

fig.32 – nabij Den Heksennest

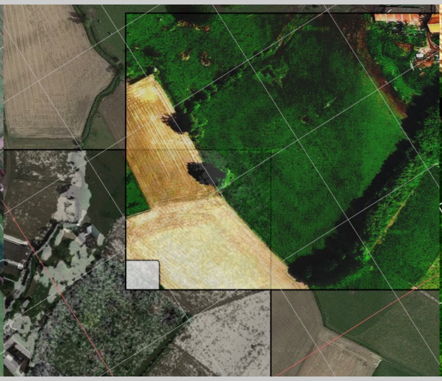

fig.33 – nabij De Drie Maters

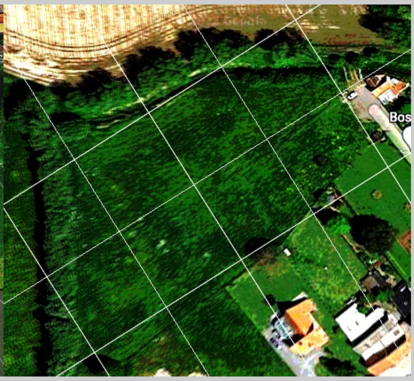

fig.34 – nabij de Aalstersestraat

Let ook op de ligging van het Osten Hof (fig.35), zoals al aangegeven door Luc Vermeiren in zijn boek over het kadaster[17], op de kruising van twee hoofdlijnen (rood). Als we deze lijn (rood/lichtblauw) doortrekken naar het Oosten komen we uit bij de Vlietberg (fig.36) die ongeveer op dezelfde afstand van deze lijn ligt als Den Heksennest. Gaan we naar het Westen dan komen we uit op het grafveld van Hofstade (fig.37) waar ook de cirkels op ongeveer dezelfde afstand liggen van de lijn.

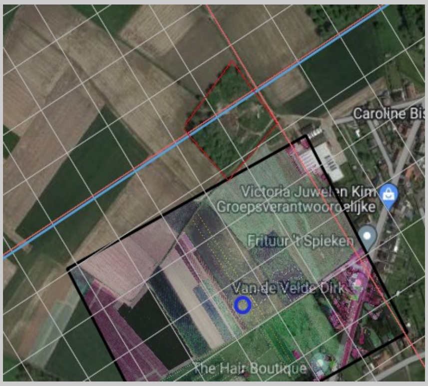

fig.35 – Osten Hof (rood),
Den Heksennest (blauw)

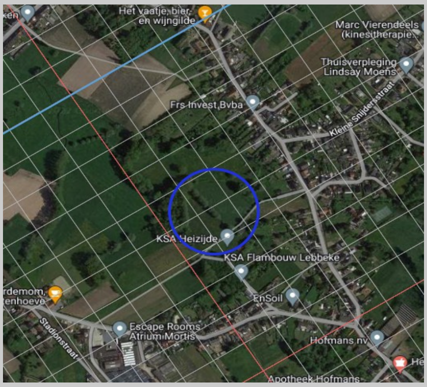

fig.36 – Vlietberg

fig.37 – grafveld Hofstade

We passeren daarbij (van Lebbeke naar Hofstade) de verschillende sites (fig.38) aan het Fonteintje in Denderbelle, het Kasteel van Wieze, 2 mottes met opper- en neerhof in Wieze, een Romeinse vindplaats te Herdersem met mogelijke bewoning, het Hof ter Hamme in Herdersem en het Kasteel Van Hofstade. Allen mooi op een denkbeeldige lijn van het kadaster. Dit kan toch allemaal geen toeval zijn?

fig.38 – belangrijke plaatsen tussen Den Heksennest en het grafveld van Hofstade op een hoofdlijn (blauw) van het Romeinse kadaster

Een ritueel landschap ?

Als we naar het grote aantal (alleen in Lebbeke al negen) circulaire structuren kijken, waaronder een zeer zeldzame viervoudige en indachtig dat wij nog maar pas naar deze structuren actief op zoek zijn gegaan sinds het ontdekken van Den Heksennest, kan ik enkel tot de conclusie komen dat we voor de ruime streek waarschijnlijk met een zeer oud en heel uitgebreid ritueel landschap te maken hebben. Een landschap dat waarschijnlijk op een gestructureerde manier tot stand kwam. Ook het kadaster van Luc Vermeiren laat een duidelijke connectie zien dwars door het landschap. De gelijkaardige structuren en vondsten getuigen ook van een grote samenhang (eenheid ?) tussen de verschillende sites verspreid over deze streek met een continuïteit tot zeker aan de vroege Middeleeuwen.

Het is niet verwonderlijk dat we deze structuren hier aantreffen, de toponymie en de uitzonderlijke vondsten die wij en anderen hier al deden wezen die richting uit, alsook de sporen aangetroffen in verschillende archeologische onderzoeken uit de streek.
Toen ik bijna (bij het verschijnen van dit verslag) exact 4 jaar geleden het boek van Luc Vermeiren over het Romeinse kadaster las en bij mijn eerste zoektocht op een plaats die aangehaald werd in dat boek direct een Romeinse dakpan en een prehistorische werktuig vond wist ik dat er hier meer aan de hand was. Nadat ik de toponymie van onze streek beter had leren kennen en de twee andere boekjes van Luc Vermeiren had gelezen en de archeologische verslagen had bestudeerd kwam ik tot de conclusie dat er hier iets veel ouder en groter speelde dan alleen restanten van een Romeins kadaster en wat gefragmenteerde bewoning in de Ijzertijd. Ook de bouw van de kerk en het daarbij horende Mariawonder uit de 8ste eeuw, laten zien dat we hier met een belangrijk en zeer oud heiligdom te maken hebben. Een ritueel landschap aan de rand van de monding van twee belangrijke rivieren, de Schelde en Dender en hun overstromingsgebied[18].

De volgende maanden gaan we een aantal artikels publiceren die de wel zeer uitzonderlijke positie van Lebbeke en onze ruime streek in onze vroege geschiedenis zullen aantonen. De mogelijke verklaring voor het grote aantal hoven en de vroege datum voor het oprichten van een stenen kerk. Ook het verband met de andere soms zeer uitzonderlijke maar zeer weinig gekende sites in onze streek, zoals in dit verslag ook al het geval is, zal hierdoor duidelijk worden. We zullen daarom dus soms, voor een volledig verslag, uitwijken naar naburige gemeenten in de ruime streek maar dit nooit zonder een zeer belangrijk en duidelijk verband met Lebbeke.
Deze verslagen zijn de weergave van vier zeer intensieve jaren onderzoek naar de vroegste geschiedenis van onze ruime streek die ik samen met de hulp van een aantal collega's heb uitgevoerd. Het veldwerk en de prospecties voerde ik dikwijls samen uit met Kristof Averhals en Philippe Nelis, de theoretische arbeid werd voor complexe thema's met druk mail- en belverkeer onderbouwd samen met Luc Vermeiren, Philippe Nelis en Ugo Janssen.

Lieven Van Gasse

[1] – *Marcel Bovyn, Gedenkschriften - Oudheidkundige kring van het Land van Dendermonde, Toponymie van Lebbeke, 1957.*

[2] – *Fontijn, David R., red. Beyond Barrows: Current Research on the Structuration and Perception of the Prehistoric Landscape through Monuments. Leiden [The Netherlands]: Sidestone Press, 2013.*

– *De Reu, Jeroen, Jean Bourgeois, Machteld Bats, Philippe De Smedt, Vanessa Gelorini, Ann Zwertvaegher, Marc Antrop, e.a. 'Beyond the Unknown: Understanding Prehistoric Patterns in the Urbanised Landscape of Flanders'. Journal of Historical Geography 40 (april 2013): 1–15.*

[3] – *Marcel Bovyn,* Gedenkschriften - Oudheidkundige kring van het Land van Dendermonde, *Toponymie van Lebbeke, 1957.*

[4] – *Geofysisch archeologisch onderzoek 'Hof Ten Dijke' Lebbeke, Projectcode 2019C330, 3Dsoil, 4 april 2019*

[5] – Geubels, P.-P. *, 1997. Een basalten strijdhamer uit Lebbeke. VOBOV-info, 46, pp.2-4.*

[6] – *De Reu, Jeroen, Jean Bourgeois, Machteld Bats, Philippe De Smedt, Vanessa Gelorini, Ann Zwertvaegher, Marc Antrop, e.a. 'Beyond the Unknown: Understanding Prehistoric Patterns in the Urbanised Landscape of Flanders'. Journal of Historical Geography 40 (april 2013): 1–15. https://doi.org/10.1016/j.jhg.2012.12.004.*

[7] – *Van Gasse, Lieven. 'My Travels with the Sun and Moon Gods', z.d., 29.* https://www.academia.edu/85298145/My_travels_with_the_sun_and_moon_gods

[8] – *In't Ven, Ingrid, Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, en Wim De Clercq. Een lijn door het landschap [Texte imprimé]: archeologie en het vTn-project 1997-1998. Brussel: s.n., 2005.*

[9] – *Een toekomstige industriezone met een Keltisch-Romeins verleden. Basisrapportage omtrent het archeologisch onderzoek van Hoogveld-J te Sint-Gillis-Dendermonde. 2009, VANDECATSYE Stani - LAISNEZ Karen*

[10] – *Archeologisch onderzoek bij Oud Klooster (Dendermonde), D. Demey, 2012, Ruben Willaert bvba*

[11] – *Vermeiren L 2014, 'Lebbeke in de 9de eeuw, Van Vlaanderen naar Brabant', in Heemkring Lebbeke, jaargang 24, nr. 2, p. 33-96.*

[12] – *Zele in de kijker, 2003, VOBOV, nr.57*

– *Karel De Wilde 2021, Uit Zeelse bodem: een overzicht van 70 jaar bijzondere archeologische vondsten te Zele (1950-2020).*

[13] – In't Ven, Ingrid, Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed, en Wim De Clercq. Een lijn door het landschap: archeologie en het vTn-project 1997-1998. Brussel: s.n., 2005.
[14] – Archeologisch onderzoek aan de Kasteelstraat te Hofstade (stad Aalst, Oost-Vlaanderen). Een urnenveld uit de Late Bronstijd/ Vroege IJzertijd, graven uit de Romeinse tijd en bewoningssporen uit de Midden IJzertijd-Romeinse tijd, Henk Hiddink, F. Beke MA , dr. G. De Mulder , dr. J. Sergant (GATE, Bredene), dr. M. Groot , dr. E. Smits, 2018
[15] – Van Gasse Lieven 2019, 'Van steentijd tot strijdwagen', in Heemkring Lebbeke, jaargang 31, nr, 3, p. 22-25.
[16] – IOED Schelde Durme – Onderzoeksbalans archeologie, Herremans D., Van Baelen A. (reds.), Storme A., Laloo P. Rozek J. & Sergant J. 2021
[17] – Vermeiren, Luc. 'Het Lebbeekse Sint-Baafsgoed onthult de sleutel tot het Romeinse kadaster', z.d., 202. 2017
[18] – De Schelde : verhaal van een rivier, Mark van Strydonck en Guy de Mulder. 2000. Davidsfonds.

fig.10/11 – Geofysisch archeologisch onderzoek 'Hof Ten Dijke' Lebbeke, Projectcode 2019C330, 3Dsoil, 4 april 2019
fig.12b – Geubels, P.-P. *, 1997. Een basalten strijdhamer uit Lebbeke. VOBOV-info, 46, pp.2-4.*
fig.20 – Een toekomstige industriezone met een Keltisch-Romeins verleden. Basisrapportage omtrent het archeologisch onderzoek van Hoogveld-J te Sint-Gillis-Dendermonde. 2009, VANDECATSYE Stani - LAISNEZ Karen
fig.21 – Een toekomstige industriezone met een Keltisch-Romeins verleden. Basisrapportage omtrent het archeologisch onderzoek van Hoogveld-J te Sint-Gillis-Dendermonde. 2009, VANDECATSYE Stani - LAISNEZ Karen
fig.24 – Jacques Semey, Universiteit Gent.
fig.25 – Jacques Semey, Universiteit Gent.
fig.26 – Archeologisch onderzoek aan de Kasteelstraat te Hofstade (stad Aalst, Oost-Vlaanderen). Een urnenveld uit de Late Bronstijd/ Vroege IJzertijd, graven uit de Romeinse tijd en bewoningssporen uit de Midden IJzertijd-Romeinse tijd, Henk Hiddink, F. Beke MA , dr. G. De Mulder , dr. J. Sergant (GATE, Bredene), dr. M. Groot , dr. E. Smits, 2018
fig.27 – Archeologisch onderzoek aan de Kasteelstraat te Hofstade (stad Aalst, Oost-Vlaanderen). Een urnenveld uit de Late Bronstijd/ Vroege IJzertijd, graven uit de Romeinse tijd en bewoningssporen uit de Midden IJzertijd-Romeinse tijd, Henk Hiddink, F. Beke MA , dr. G. De Mulder , dr. J. Sergant (GATE, Bredene), dr. M. Groot , dr. E. Smits, 2018

alle andere fig. – Lieven Van Gasse